

Als je niet luistert maar kijkt naar lijsttrekkers: wat zie je dan? Drie experts over wat politici laten zien – en of dat werkt

+ Leeslijst

ANALYSE

Imago-psychologie Als je niet luistert naar de lijsttrekkers, maar ze met aandacht bekijkt: wat zie je dan? Drie experts over „volle lippen”, „getrimde baarden” en dat je als vrouw te mooi kan zijn.

- Auteurs
 - [Petra de Koning](#)
 - [Lamyae Aharouay](#)
- Gepubliceerd op [20 november 2023](#)
- Leestijd 7 minuten

LuisterenOpen 'luister naar artikel'Delen

Van links naar rechts: Frans Timmermans, Caroline van der Plas, Pieter Omtzigt en Dilan Yesilgöz. Foto's ANP / Beeldbewerking NRC

Frans Timmermans van GroenLinks-PvdA wil zachtaardig en empathisch overkomen, in het SBS-verkiezingsdebat op donderdag. Pieter Omtzigt van NSC juist betrouwbaar en toegankelijk, hij wil al de hele campagne dat je naar zijn ogen kijkt. VVD-leider Dilan Yesilgöz hoopt deze avond dat kiezers haar betrouwbaar vinden, en ook zacht, toegankelijk. Geert Wilders van de PVV heeft als doel: de baas spelen, lef tonen.

Dit is hoe je de vier lijsttrekkers die bovenaan staan in de peilingen zou kunnen zien als je alleen kijkt naar de kleren die ze dragen bij SBS, en even niet luistert naar wat ze zeggen. Dat noem je de kleurenpsychologie.

Timmermans draagt een brede, roze das. Omtzigt steeds dezelfde das, al wekenlang: lichtblauw. Yesilgöz heeft een blauw pak aan van zachte, glanzende stof. Wilders draagt ook vaak blauw en je zou kunnen denken dat dat hem kan helpen bij zijn missie om met de PVV in een kabinet te komen. Blauw staat voor goedaardigheid, je zegt ermee: ik ben niet gevaarlijk. Maar hij kiest deze avond voor rood: dominant. De combinatie van een donkerblauw pak, een wit overhemd en een rode das, daarover zegt imago-expert Zabeth van Veen: „Van de bevolking in het Westen denkt dan 80 procent, blijkt uit onderzoek, dat ze naar een daadkrachtige, effectieve leider zitten te kijken.”

Van Veen kent zo'n beetje elk onderzoek dat erover gaat. Al bijna negentien jaar geeft ze er adviezen over aan leidinggevendenden in het bedrijfsleven, in ziekenhuizen, universiteiten en bij de overheid, zoals burgemeesters en wethouders. En dit is hoe zij naar de debatten kijkt: wat vertellen de politici met hun uiterlijk? En werkt dat? Een voorbeeld: „Als je iets draagt wat de kleur van je ogen heeft, dicht bij je gezicht zoals Pieter Omtzigt met zijn das, onthouden mensen zo'n 20 procent meer van wat je hebt gezegd. Onbewust kijken mensen dan naar je gezicht en naar je ogen.”

Door kleren, zegt Van Veen ook, kun je „letterlijk aaibaarheid op jezelf plakken”. „Zoals Yesilgöz in haar donkerblauwe fluwelen pak, in het eerste RTL-debat. Dan denk je als kiezer: daar zou ik graag even aan willen zitten, lekker zacht. Het is een pak, en dat staat zakelijk. Dat moet als je premier wil worden.”

[Lees ook NRC Stemhulp: dit staat in de verkiezingsprogramma's 2023](#)

Knap én intelligent én goed

Volgens Van Veen begrijpen de politieke leiders de laatste jaren steeds beter hoe belangrijk hun uiterlijk is voor kiezers. Ze zegt ook: „Mijn verhaal is geen leuk verhaal, maar als je dit allemaal niet weet of niet wil weten, is het nog erger voor je.” Zo is er een verschil, zegt Van Veen, tussen mannen en vrouwen: „Mannelijke politici die knap zijn om te zien, [hebben altijd een streepje voor](#) bij kiezers.” Bij vrouwen, zegt Zabeth van Veen, kan het juist tegen hen werken als ze mooi zijn: „Dan hebben mensen de neiging om te denken: die heeft vast niet de top bereikt om wat ze te zeggen heeft. Dus als je vrouw bent, én knap én intelligent én goed in je werk, heb je zeker in het bedrijfsleven een probleem. Dan kun je niet óók aardig zijn.”

In deze verkiezingscampagne, zegt politiek psycholoog Maaike Homan, is uiterlijk misschien nog veel belangrijker dan in de vorige campagnes: er zijn veel nieuwe lijsttrekkers. Dilan Yesilgöz, Frans Timmermans, Henri Bontenbal, Pieter Omtzigt, Rob Jetten. „Onderzoek laat zien dat mensen al in een paar seconden een indruk hebben van iemand, op basis van een

gezicht, uiterlijk. En zo bepalen ze ook al vaak of ze iemand competent vinden of niet, met een stereotype in hun hoofd.” Maaïke Homan zegt ook dat het voor politici uitmaakt of ze worden gezien als „aantrekkelijk”. Dan heb je meer kans op meer stemmen.

Mannelijke politici die knap zijn hebben een streepje voor bij kiezers. Bij vrouwen kan het juist tegen hen werken

Zabeth van Veen — imago-expert

Maaïke Homan promoveert aan de Universiteit van Amsterdam op onderzoek naar de rol van non-verbale en emotionele communicatie van politici, en hoe kiezers daarop reageren. En wat volgens haar aan het veranderen is: dat kiezers een man sneller competent vinden. „Uit recent onderzoek en ook uit mijn eigen onderzoek blijkt dat dat is omgedraaid. Kiezers vinden nu een vrouw eerder competent.” Totdat vrouwen emoties laten zien. „Als ze boos worden, draait die indruk juist weer om. Omdat dat niet past bij hun stereotype. Een vrouw wordt geassocieerd met warme en meer zorgzame kwaliteiten. Daar hoort ook lachen bij.” Bij mannen past boosheid juist wel. „Dominant, bedreigend gedrag wordt van hen veel meer geaccepteerd. Als mannen boos zijn, hebben mensen dat niet eens heel erg in de gaten. Als vrouwen juist blij zijn en veel glimlachen, kan hun dat een boost geven.”

In deze campagne valt het op: Dilan Yesilgöz, die al in twee tv-debatten met alleen mannen op het podium stond, lacht heel veel. Volgens imago-deskundige Zabeth van Veen is dat voor haar extra belangrijk. „Ik word weleens uitgelachen als ik over iemands mondhoeken begin, maar dat is essentieel. Bij Yesilgöz en ook bij Timmermans gaan de mondhoeken naar beneden. Daar kunnen ze niks aan doen, dat heb je gewoon op een bepaalde leeftijd. Maar het ziet er ontevreden uit.” Pieter Omtzigt, zegt ze ook, heeft volle lippen. Hij kan geconcentreerd naar anderen luisteren zonder over te komen als chagrijnig. „Mensen kiezen liever voor iemand die er energiek en positief uitziet. Denk aan Mark Rutte. Die lachte ook altijd. Dat geeft mensen hoop, ook als er geen hoop is.”

Met zo'n lachje kun je ook iets anders bedoelen, zegt Alexa Kuit, die de non-verbale strategie van mensen onderzoekt. „Je kunt ermee laten zien: ‘De situatie is nu misschien ongemakkelijk, maar de relatie met jou vind ik nog steeds belangrijk.’ Dat is wat je denk ik bij Rutte ziet. Maar hoe iets overkomt, hangt af van de ontvanger. Je kunt ook denken: hij lacht alles weg.”

Met de klok mee vanaf linksboven Thierry Baudet (FVD), Henri Bontenbal (CDA), Lilian Marijnissen, (SP), Mirjam Bikker (CU) (SP), Joost Eerdmans (JA21), Esther Ouwehand (PvdD).

Foto's ANP / Beeldbewerking NRC

Scherp tegen Timmermans

Alexa Kuit bestudeert de microbewegingen op een gezicht die er altijd zijn, en waar ook [wetenschappelijk onderzoek](#) naar bestaat. Vooral de bewegingen rond de ogen en de mond. Die sterker en duidelijker worden als er veel spanning is. „Bij Dilan Yesilgöz zie je bijvoorbeeld dat ze in de debatten haar wenkbrauwen hoog optrekt en haar ogen openspert. Dat kan de mensen met wie ze in gesprek is het idee geven dat ze te dichtbij komt, in hun persoonlijke ruimte.”

Kuit toont op haar laptop een scène uit het eerste RTL-debat. Yesilgöz is scherp tegen Timmermans: volgens haar gaat bij GroenLinks-PvdA „het spaargeld van mensen” eraan, en ook de pensioenen. „Dat heeft u in het verleden bewezen.” Timmermans raakt ervan uit zijn evenwicht. Alexa Kuit wijst aan hoe hij eerst heel even zijn ogen sluit. „Hij verbreekt het contact met haar.” Daarna draait hij zijn hoofd weg en praat wel, maar kijkt haar niet meer aan. Als je het alleen hoort, klinkt het als een normaal antwoord. Dat is helemaal anders als je het ziet. „Yesilgöz daagt hem uit, en hij trapt er vol in. Hij draait zich van haar af en is weg.” Yesilgöz wint.

Als je terugkijkt: het debat zit vol met zulk soort scènes.

Alexa Kuit ziet dat Timmermans „de regie over zijn non-verbale impact” kwijt is. „Hij reageert in een reflex, door de spanning. En je ziet hem verstrakken.” Als hij bij haar zou langskomen voor advies, zegt ze, zou ze hem eerst „als een aardappel” laten staan, met zijn armen langs zijn lichaam. Ze doet het voor: „Ik zou tegen hem zeggen: laat je benen zich eens goed verankeren op de grond. Sta niet op je hakken, maar rechttop. Breng rust in je hele

systeem. Pas als je die balans leert vinden, in het dragende midden van je lichaam, kun je in zulke situaties beter reageren.”

Bij Omtzigt ziet ze hoe hij heel vaak zijn wenkbrauwen fronst. „En dan knijpt hij met zijn onderste oogleden. Dat kan op mensen overkomen als vragen om begrip, om tijd voor zijn héle, zorgvuldige verhaal. Die behoefte bij hem, dat zie je, is zo groot. Dat kun je knap vinden, maar het gevolg daarvan is ook dat je weinig contact maakt.”

‘Blauw is betrouwbaar’

Omtzigt, zegt imago-expert Zabeth van Veen, „heeft het voordeel dat hij wit is, hij is niet lelijk en het is een man”. Volgens [onderzoek](#) zijn dat kenmerken die helpen om vooruit te komen op de arbeidsmarkt. „En hij ziet er netjes uit. Mensen kiezen graag voor iemand die er professioneel uitziet. En die lichtblauwe das is goed: blauw is betrouwbaar, lichtblauw lieflijk.” De bordeauxrode das van Timmermans, bij *Nieuwsuur* op donderdagavond, kwam volgens haar krachtig over: ook dat komt uit onderzoek. En dat hij nu zijn baard heeft getrimd, vindt ze een heel goed idee. „Want anders: als je van de zijkant wordt gefilmd en je pak zit ook nog eens niet goed omdat je je jasje niet dicht krijgt, zoals in het eerste debat bij *College Tour*, zie je eruit als een rommelige tuinkabouter.”

In het eerste RTL-debat, zegt ze, had Timmermans „een strak pak” aan. „Toen zag hij er goed uit.” Wat Timmermans ook mee heeft, volgens Van Veen, is zijn stem: „Als hij emotie voelt, kan hij je pakken met zijn stem: door de rust, de intonatie. Dat doet hij denk ik van deze lijsttrekkers het allerbeste. Maar dan moet hij wel op zijn gemak zijn.”

De stem van Yesilgöz, zegt ze, is „vrij hoog, en vooral monotoon als ze gespannen is”. En dan is het ook nog zo, zegt Van Veen, dat volgens onderzoek mannen minder lang kunnen luisteren naar een hoge vrouwenstem. „Die hoge tonen kunnen mannen niet heel lang aan.” Je kunt er volgens haar aan werken. „Dat heeft Margaret Thatcher gedaan. Haar stem is naar beneden gebracht. Als ik Yesilgöz was zou ik denken: als Thatcher het kan, kan ik het ook. Je stem moet vanuit je buik komen, bij haar komt het meer vanuit haar keel.”

De bordeauxrode das van Timmermans kwam krachtig over, dat blijkt uit onderzoek

Zabeth van Veen — imago-expert

In het gesprek met *NRC* verontschuldigt Zabeth van Veen zich een paar keer: ze wil geen nare dingen zeggen over politici, maar ze wil er ook niet omheen draaien. Want kiezers, zegt ze, zien wat zij ziet. En die hebben hun oordeel snel klaar. „Je kunt hopen dat het niet uitmaakt, maar dat doet het wel. Als Dilan Yesilgöz nu ineens met kort haar zou komen of haar haar in een staart strak achterover zou doen, ziet iedereen dat ze grote oren heeft. Dan zou het alleen nog maar dáárover gaan.”

Zoals Yesilgöz haar haar nu heeft, is het volgens Zabeth van Veen een „statement”. „Net als bij Wilders. Als je alle politici alleen met lijnen zou tekenen, haal je Yesilgöz en Wilders er meteen uit.” Geert Wilders is naar de kapper geweest. „Hij heeft zijn haar aan de achterkant korter laten knippen, waarmee hij echt wel heel duidelijk laat zien dat hij wil meeregeren. Hij zegt ermee: ik ben niet meer zo dwars als eerst.”

Hoekstra had alles mee

Van Veen bedoelt met haar verhaal niet, zegt ze, dat je het als politicus vanzelf wel redt als je uiterlijk op orde is. „Als je inhoudelijk niet goed genoeg bent, houd je geen stand.” Van Wopke Hoekstra van het CDA bijvoorbeeld zou je kunnen zeggen dat hij alles mee had, maar zijn leiderschap mislukte toch.

En het geldt ook weleens andersom, zegt ze: dat je als politicus alle ongeschreven regels over uiterlijkheden tart, en toch overeind blijft in de politiek. „Van Caroline van der Plas moet je afblijven. Als je die goed zou gaan kleden en kappen, gaat dat ten koste van haar geloofwaardigheid. Al zou het wat mij betreft bij haar wel een tandje of twee verzorgder kunnen.”

Je hebt kiezers die al heel veel weten over politiek, zegt psycholoog Maaike Homan, en dus ook al weten waar politici voor staan. „Die worden niet meer zo beïnvloed door uiterlijk. Dan zal een nieuw kapsel weinig uitmaken.” Maar je hebt volgens onderzoek de ‘*ignorant couch potatoes*’, zegt Homan. „Dat zijn de mensen die niet zo erg politiek geïnteresseerd zijn en politici vanaf de bank voorbij zien komen op televisie of sociale media. Zij worden daar wél door beïnvloed.”

Zulke kiezers, zegt ze, kunnen al bij een verkiezingsposter denken: hee, die ziet er aantrekkelijk uit. „En als de ideeën van zo’n politicus ook maar een beetje overeenkomen, kunnen ze heel snel beslissen: daar stem ik op.”